HAGADAH SHEL PESAH

(Socialist Haggadah)

0-657-19320-8

D:\YIDDISH\TITLES\9780657193201T.PS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:
Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

הגדה של פסח

מיט אַ סאָציאַליסטישע נוסח.

פערלאג: „דער סאָציאלדעמאָקראט".

דרוק פון בנימין גייצהאלס נ״י

פאדגורזש — 1919

Drukarnia B. Geizhalsa, Kraków-Podgórze.

דיזע בראָשור איז דאָס ערשטע מאָל אַרויס אין אַמעריקא. אין יאָהר 1900 איז זי ערשיענען עטוואָס אומגעענדערט אַרויסגעגעבען פון „בונד". אין יאָהר 1910 איז זי ערשיענען אין פערלאַג פון „סאָציאַל-דעמאָקראַט" און איצט ערשיינט זי אין דעם זעלבען פערלאַג מיט קליינע אומענדערונגען, צוגעפּאַסט צו די היינטיגע פער-העלטענישען.

פטר'ן דעם חמץ.

מען קומט א היים פון דער ארבייט ביי נאכט. מען צינדט אָן א שטיקעל ליכט מען זוכט אויפ'ן טיש, אין אייזועלע און אונטער'ן אייזועלע, אויף די פאָליצעס און אונטער די פאָליצעס און אין אלע ווינקעלעך, אפשר האָט זיך ערגיץ וואו פערוואלגערט א שטיקעל חמץ... צו פערטרייבען דעם הונגער. געפינט מען נישט — נעמט מען די פוסט צוקאָפענס און מען לעגט זיך שלאָפען. געפינט מען צופעליג יאָ דאַן זאָגט מען „כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי" און מען עסט דאָס אויף מיט איין אָטעם ווי די עשרת בני המן. אז עס בלייבט נישט איבער א פּיץ און דאַן זאָגט מען:

הא לחמא עניא. אָט אזוי עסט מען און אזוי ווערט מען פערשוואַרצט אויף דער וועלט. דעם גאנצען טאָג האָרע-וועט מען און, אז מען קומט ביי נאכט א היים איז נישטאָ וואָס איבערצובייסען. דאָס ווייב שלאָפט. די קינדער שלאָפען! האָבען זיי שוין געגעסען? ווער ווייסט? געפינט מען עפּיס אין אייזועלע — איז דאָס עסען קאַלט און איבערגעשטאַנען — נור א בויך-וועהטאָג. אך-אך! השתא הכא, איצטער האַלט דאָס אזוי ווייט. לשנה הבאה — ווייסט דער טייוועל ווי אזוי עס וועט זיין...

די פיער קשיות.

טאַטע איך וועל דיך פרעגען פיער קשיות. די ערשטע קשיא איז:

מה נשתנה, מיט וואָס זענען מיר ערגער פון שמואל דעם פאַבריקאנט, פון מאיר דעם באַנקיר, פון זרח דעם טלוה, פון שבתי דעם פאַסקאַרזש, פון ר' מאָדרים דעם רב?

זיי טהון נאָר נישט אָן האָבען צו עסען און צו טרינקען. פיי ביי טאָג, סיי ביי נאַכט. כאָטש הונדערט מאָל און מיר האָרעווען מיט אַלע אונזערע כחות דעם גאַנצען טאָג און ביי נאַכט האָבען מיר נישט צו עסען, אפילו איין מאָל אויך נישט?

די צווייטע קשיא איז: זיי האָבען גרויסע פּאַלאַצען, אויסגעפּוצט און איינגעריכטעט מיט אַלע ווינקעלעך שעהנע צימערן שטעהען נאָר ביי זיי ליידיג. און מיר ליגען צוזאַמענגעשטיקט אין א לאָך און מען וויל אונז פון דאַנען אויך ארויסוואַרפען?

די דריטע קשיא איז: זיי טהון נאָר נישט און טראָגען די טייערסטע קליידער און מיר האָרעווען ווי אָקסען און האָבען נישט א העמד אויפ'ן לייב?

די פיערטע קשיא איז: זיי עסען אָב א גוטען מיטאָג, טרינקען א גוט גלאָז וויין און לעגען זיך שלאָפען אין א ווייכען וואַרימען בעט. און מיר זענען „כלנו מסבין" — מיר שפּאַרען זיך נור צו אין א ווינקעלע אויף א זאַק פון שטרוי, כדי מיר זאָלען באַלד ווידער אויפשטעהן צו דער ארבייט.

טאַטע ענטפער'זשע מיר א תירוץ אויף אַלע פיער קשיות!

(דער טאַטע פערטראַכט זיך א ווייל'ע, קראַצט זיך אין קאָפּ דערנאָך ענטפערט ער):

דער תירוץ, מיין קינד, איז אזוי:

עבדים היינו לפרעה במצרים, קנעכט, שקלאַפען זענען מיר געוועזן ביי פרעה'ן אין מצרים, און האָבען געקנעטען ליים, געבּרענט ציגעל, געבויעט שטעדט, און געהאָרעוועט ווי אָקסען. דעמולט אָבער האָבען מיר געגלויבט אָן א גאָט, וואָס האָט מיטלייד מיט די אומגליקליכע און געקנעכטעטע און וועט אונז דורך זיין דיענער משה ארויספיהרען פון פרעה'ס קנעכטשאַפט; היינט אָבער, זעהען מיר ווי גאָטס-דיענער, די רבנים און כלי קודש האַלטען מיט די רייכע בלוטזויגער און

אונטערדריקער, פערטיידינען זייער „אָרדנונג“ פון אויסבייטונג
און אונטערדריקונג. היינט דערוועקט זיך אין אונז דאָס בע־
חאוסטזיין, דאָס מיר האָבען נישט אויף ווענען צו האָפען חוי
נאָר אויף זיך אליין. מיט אונזער אייגענעם כח אָרגאַניזירט און
צוזאַמענגעשלאָסען מיט אַלע אונטערדריקטע און עקספּלאָא־
טירטע, דורך אונערמיעדליכען און ריקזיכטלאָזען קאַמף וועלען
מיר זיך בעפרייען און ברענגען די גאולה פאַר דער ליידענדער,
בלוטענדער מענשהייט. מיר דאַרפען זיך איצט דערמאַנען מיט
ליעבע און זעהנזוכט איבער דער פּטור ווערען מצרים. דאָס
קנעכט־הויז, טאָג אַזוי נאַכט דערצהלען אונזערע קינדער און
קינד׳ס־קינדער דעם גרויסען און היילינען גערדאַנק פון זעלבסט־
בעפרייאונג און וואָס מעהר ווער דערצעהלט — דער איז גע־
לויבט.

מעשה בר׳ שמואל דעם פאַבריקאַנט, ברבי מאיר
דעם באַנקיר, ברבי זרח דעם מלוה ברבי טאָדריס דעם רב. ווי
דיזע אלע שעהנע מענשעלעך זיצען זיך צוזאַמען, טרינקען
זיך א גלעזעלע גוטען וויין און קלערען זיך ארום „יציאת
מצרים“. די מעשה אָבער מיט׳ן פראָסטען פשט געפעלט זיי
נאָר נישט. סטייטש! — זאָגען זיי — קנעכט מאַכען א
בונט און בעפרייען זיך! וואָס איז דאָס פאַר א יושר גלאַט
סתם בונטעווען זיך! וואו וועלען מיר דען אין דער וועלט
אהין קומען? ניין, דער פראָסטער פשט טויג דאָ פאַר אונז
נאָר נישט. מיר מוזען זוכען אַן אַנדער דרש. מיר מוזען זיי
קיין צייט נישט נעבען דיזען פראָסטען פשט צו פערשטעהן.
דענסטמאָל שטעלט זיך אוועק ר׳ שמואל און דרשנ׳ט: „כל
ימי חייך הלילות, דיין נאַנצעס לעבען זאָל נור זיין ביי נאַכט.
ביי טאָג אָבער זאָלסטו זיין מיינער. מיין קנעכט. מיין שקלאַף
זאָלסט ביי מיר ארבייטען אין פאַבריק און פערשוואַרצט
ווערען. ר׳ טאָדריס דער רב שטעלט זיך אנידער. פערגלאַצט

די אוינגען צום הימעל און זאָגט: „כל ימי חיך — להביא לימות המשיח" ארבייט נאַרעלע, האָרעווע, ווער פערשווארצט; דערפאַר, אַז משיח וועט קומען, וועט דיר זיין גוט, דו וועסט האָבען אַ ליכטיגען גן־עדן; אָבער „וחכמים אומרים", די אמת'ע קלוגע־מענשען קומען און זאָגען: „ימי חיך — העולם הזה", דיין לעבען איז נור אויף דיזער וועלט, און כל זמן דו לעבסט — זאָלסט דו פון איהר און פון לעבען געניסען און וויסען, אַז עס איז פריי. „למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" — דו זאָלסט געדענקען, אַז דו מוזט זיך בעפרייען פון קנעכטשאַפט און דארפסט לעבען אַ מענשליכעס לעבען.

ברוך המקום, געבענשט זאָל זיין דער אָרט און געבענשט זאָל זיין די צייט, וואָס האָבען אונז געגעבען אָט דיזע קלוגע און וואָהרע מענשען, וועלכע עפענען אויף אונזערע אויגען. „כנגד ארבעה בנים דברה תורה", עס האַנדעלט זיך אום פיער סאָרטען מענשען, אום פיער קלאַסען: „אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול".

חכם מה הוא אומר, וואָס זאָגט דער חכם? דער אכם פ־רענט: „מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה׳ אלהינו אתכם?" וואָס זענען דאָס עפּיס פאַר געזעצען, וואָס גאָט האָט אייך געגעבען? ווי? קען דען אַ גאָט געבען אַזעלכע געזעצען, אַז די גאַנצע מענשהייט זאָל אַרויסגעשלעפט ווערען האָרעווענדיג און קוים האָבען מיט וואָס די נשמה צו דערהאַלטען, און אַ קליינער טייל זאָל פון זיי אַלעס אָוועקנעמען, און פערשווענדען און אויסברעננען און לעבען אין אַ ים פון פערגניגען?

רשע מה הוא אומר, דער רשע, דער פּאַראַזיט זאָגט: „מה העבודה הזאת לכם", וואָס איז פאַר אייך די ארבייט, פאַר וואָס זאָלט איהר טאַקי נישט אַרבייטען? אַ מענש מוז

דאָך אַרבייטען. א מענש איז דאָך בעשאַפען צום אַרבייטען!
אַרבייט מאַכט דאָס לעבען זיס! אַרבייט, אַרבייט קינדערלעך!
„לכם ולא לו“. נור אונז הייסט ער אַרבייטען און פערשוויצט
ווערען, נור אונז. און ער אַליין שטעקט א פינגער אין קאַל־
טען וואַסער נישט אַריין און לעבט פון אונזערע פּראַצע!
און ווייל ער נעמט זיך אַרויס פון כלל, איז ער א „כופר
בעיקר“. ער לייקענט אָב די פונדאַמענטאַלע וואַרהייט אַז אַלע
מענשען זענען גלייך געבאָרען, און גלויבט נישט אין די באַ־
פרייאונג פון דער מענשהייט: דעריבער האָבען מיר מיט איהם
נישט וואָס צו מאַכען. „ואף אתה הקהה את שניו“. איהם
זאָלסטו נור אויסזועצען די צייהן און זאָגען: געדענק, דאָס מיר
האָבען זיך שוין א מאָל בעפרייט פון דעם שקלאַפען־הויז
פון מצרים, און מיר וועלען זיך נאָך פון דעם היינטיגען יאָך
אויך געווים בעפרייען: — מיר און נישט ער, ווען דיזע
שקלאַפען-זעעלע איז אונזער אמת׳ער פיינד; ער וויל נישט די
ערלעזונג און וועט מוזען אונטערגעהן.

תם מה הוא אומר, דער פּראָסטער איינפעלטיגער
מענש פרעגט: „מה זאת?“ וואָס געהט דאָ פאָר צווישען
אייך? איבער וואָס קריגט איהר זיך? ווענען וואָס שטרייט
איהר? וואָרום זאָלט איהר נישט אָבמאַכען אייער עסק אין
גוטען־מיהט? „ואמרת אליו“, איהם זאָלסטו ענטפערן: „בחוזק
יד“. נור דורך געוואַלט זענען מיר בעפרייט געוואָרען פון
מצרים, און נור דורך געוואַלט וועלען מיר זיך אויך איצטער
בעפרייען.

ושאינו יודע לשאול את פתח לו, ווען איינער
ווייסט גאָר נישט וואָס צו פרעגען, איהם זאָלסטו בקיצור דער־
צעהלען די גאַנצע געשיכטע פון אונזער אַמאָליגע און היינטיגע
קנעכטשאַפט און זאָלסט איהם אַזוי זאָגען:

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. שוין פון פריה אן האבען אונזערע עלטערען געארבייט פאר פרעמדע, פאר פריצים, גבירים, רבנים און אנדערע כלי־קודש. אבער דאס איז שוין געווען אויף א העכערע ענטוויקלונגס־שטופע. נאך פריהער זענען זיי נאר געווען ווילד, פלעגען זיך ארומשלעפען סטאדעס־ווייז, אונבעהילפליך, אהן א שום געוועהר. גאנץ אבהענגיג פון זייער וואוינארט אקוראט ווי ווילדע היות און נעיאגט פון ביטערן הונגער פלעגען זיי זיך שטענדיג הרג׳ענען איין סטאדע מיט דער אנדערער פאר יעדעם ביסעל שפייז. דערביי פלעגען שטארקערע די שוואכערע גאר פשוט אויפפרעסען. מיט דער צייט אבער, אז מען האט אויסגעפונען פערשידענע ווערקציינגען און געוועהר, איז מען געווארען א ביסעל אונאבהענגיגער פון וואוין־ארט. ווייל מ׳האט שוין געאנט מאכען פארראטען פון שפייז און מען האט שוין נישט בעדארפט יעדע מינוט דאגה׳ען פאר דעם מארגעדיגען טאג. מלחמה צו האלטען און הרג׳ענען זיך האט מען אפילו דאמאלס אויך נישט אויפגעהערט, אבער עס איז שוין געווען א גרויסער אונטערשיעד צווישען פריהער און איצט. פריהער האבען די געפאנגענע נישט געקענט ברענגען קיין שום נוצען, ווייל יעדער האט מיט די גרעסטע מיה זיך קוים אליין געקאנט דערהאלטען, זיי האבען געטוינט פאר די בעזיגער אויף כפרות, א תוך וואס מען האט זיי געקאנט אויפעסען און די בעזיגער האבען טאקי נישט געמאכט קיין שהיות און האבען די געפאנגענע טאקי אויפגעפרעסען, איצט אבער, א דאנק דעם, וואס יעדער איז געווארען אין שטאנד מיט הילפע פון די ווערקציינגען און געוועהר נישט נור זיך אליין צו דערהאלטען, נאר אפילו מאכען פארראטען, איז פאר די בעזיגער געווען פיעל מעהר פארטיילהאפט אנשטאט די געפאנגענע אויפצופרעסען, זיי בעסער מאכען פאר קנעכט וועלכע מוזען זייערע הערען אלץ אוועקגעבען, וואס זיי הארעוועט אויס.

עס איז אַזוי ענטשטאַנען די שקלאַפֿעריי, אָבער ביי דער פֿערשקלאַפֿונג פֿון נור געפֿאַנגענע איז דאָס נישט געבליבען. א דאַנק דערווירטשאַפֿטליכער ענטוויקלונג האָבען א קליינער טהייל מענשען, וועלכע עס זענען פֿעהיגער געווען צו פֿיהרען מלחמה, זיך געשטעלט בראש. ביסלעכווייז אַריינגעכאַפּט די מאַכט אין זייערע הענד און אונטעריאָכט אַלע איבריגע מענשען, אַלע שקלאַפֿרייען, אַלע אונטערדריקונגען וואָס זענען געווען פֿון דאַמאָלס אָן, אויף דער גאַנצער וועלט ביי אַלע פֿעלקער, שטאַמען נור פֿון די עקאָנאָמישע פֿערהעלטניסע; אָבער א דאַנק די זעלבע עקאָנאָמישע פֿערהעלטניסע ציהט זיך אויך פֿון דער צייט אָן דורך די גאַנצע געשיכטע טויזענדע יאָהרען אונאויפֿהערליכע מלחמה צווישען אונטערדריקער און אונטערדריקטע, צווישען די שקלאַפֿען און די הערשער. די שקלאַפֿען פֿלעגען אפילו תמיד מנצח זיין, אָבער דאָס שרעקליכע אונגעהויער — די שקלאַפֿעריי פֿלעגט יעדעס מאָל נור אָנגעהמען אַנאַנדער געשטאַלט. א ביסעל א בעסערע ווי פֿריהער, אָבער אין עצם איז זי געבליבען די זעלבע חיה. אַזוי האָט זיך די מענשען-פֿרעסעריי אומגעוואַנדעלט אין שקלאַפֿעריי. האָט אין פֿערלויף פֿון יאָהר־טויזענדער אָנגענומען אַלץ נייע און נייע געשטאַלטען, ביז עס האָט זיך אַרויסגעבילדעט די היינטיגע, די קאַפּיטאַליסטישע קנעכטשאַפֿט, וואו עס שיינט אַז יעדער מענש קאָן האַנדלען פֿריי. איז אָבער אין אמת'ן א שקלאַף, אַן עבד, אפשר נאָך מעהר ווי א מאָל.

צאַ ולמד, נעם און בעטראַכט. וואָס האָבען געוואָלט די פֿערצייטיגע הערען פֿון זייערע קנעכט? זיי זאָלען פֿאַר זיי אַרבייטען און מאַכען אַלץ, וואָס זיי ברויכען. ווען אָבער א מענש אַרבייט מוז ער עסען; נו, פֿערשטעהט זיך, אַז זיי פֿלעגען האָבען וואָס צו עסען; אָבער וואָס זיי פֿלעגען אויסאַרבייטען מעהר ווי זיי האָבען געהאַט נויטיג — פֿלעגען די

הערען צונעמען און פּלענען זיך לעבען אַ נוטען טאָג פון זייער (די קנעכטס) ביטערע פּראַצע. די הערען פּלענען זאָרגען, אַז די שקלאַפען זאָלען נישט אויסשטאַרבען פון הונגער און פון קעלט, וואָרום ווען אַ ש,לאַף שטאַרבט, האָט זיין הער היזק, פּרעה האָט גיזר געווען מעהר נישט ווי אויף זכרים. ווי איז אָבער איצטער? די גזירה איז אַציגד אויף אונז אלעמען, אויף אונז אַרבייטער וואָס מוזען פּעקויפען זיך זעלבסט, אונזערע פרויען, אונזערע קינדער פאַר אַ הונגער לוין צו די מייסטערס און דאַן איז אונזער לאַגע נאָך אונבעשטימטער און אונזיכערער אלס די לאַגע פונדי פּערצייטיגע שקלאַפען. מיר קאָנען נור דאַן שטילען אונזער הונגער, ווען די רייכע דינגען אונז צו אַרבייטען פאַר זיי, ענדיגט זיך אָבער ביי זיי די אַרבייט דאַן קימערן זיי זיך וועגען אונז נישט מעהר; פון זייערטוועגען מעגען מיר אלע קרעפּירען פון הונגער — וואָס זיי האָבען נעדאַרפט, האָבען מיר זיי געמאַכט. מיר האָבען געבויט הייזער און מיר ליגען אויף דער גאַס, מיר האָבען שפּייזען געשאַפט און צוגעגרייט און מיר זענען הונגעריג, מיר האָבען קליידער פערפערטיגט און מיר זענען „ערום ועריה", אַרומגעריסען און אַרומגעשליסען נאַקעט און באָרוועס.

וירעו אותנו, אינזערע היינטיגע הערען האָבען אונז בעהאַנדעלט און בעהאַנדלען אונז אונטער דער מאַסקע פון גלייכהייט און פרייהייט וועלכע די „חיה רעה", די שקלאַפעריי האָט לפנים אָנגענומען פיעל ערגער אלס די פערצייטיגע הערען. והיה כי תקראנה מלחמה, קומט פאָר אַ מלחמה, שיקט מען אונז גע'הרג'עט צו ווערען; בעדאַרף מען האָבען געלד, זענען דערויף געמאַכט „ישרי מסים" וואָס רייסען פון אונז צינזען, טאַקסעס, שטייער, קהל-געלד: ברויכען אונזערע הערען פעסטונגען, מאַגאַזינען, פּאַלאַצען — מיר בויען די ערי

פסכנות. ויתנו עלינו עבודה קשה. אך די עבודה קשה! האבען מיר דען נאך א טראפען בלוט וואס זאל נישט זיין פערגיפטעט, נאך א גליעד, וואס זאל נישט זיין אבגעשוואכט און אבגעטעמפט פון דיזער שווערער לייב־און־זעעלעטויטענדער אומנאטירליכער צוואנגס־ארבייט?;

„ונצעק אל ה'", ביז אהער האבען מיר געשריגען צו גאט, איז אונז אבער דערפון בעסער געווארען? איז אונזער אומגליק לייכטער געווארען? מיר שרייען נור, מיר זיפצען פון דער ארבייט. האט ווער דערהערט אונזער שטימע? האט איינער דערזעהען, „את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו"? — דאס ווייסט יעדער פון אונז פשוט. דאס קיזעהלען זיך פאר דעם שטיקעל חיונה. „ואת עמלנו" דאס זענען די קינדער — זאגט דער פשט — אונזערע ארימע אומגליקליכע קינדער; זיי האבען נאך אויף דער וועלט קיין גליקליכע שעה נישט נעגאסען און מיר זעהען זיי שוין אלס שקלאפען פון דער פריהער יוגענד! „ואת לחצנו" — זה הדחק, די שרעקליכע אונערטרעגליכע אונטערדריקונג. און ווייל קיינער הערט אונז נישט און קיינער העלפט אונז נישט, דארפען מיר זיך אויף קיינעם נישט פערלאזען. מיר וועלען נישט געהאלפען ווערען „לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף". אונזער בעפרייאונג איז אין אונז אליין. מיר וועלען זיך אליין העלפען — ולא השליח. מיר אליין — ולא אחר!

„ביד חזקה", — מיט א שטארקער האנד — כמה שנאמר, ווי עס שטעהט געשריבען ביי אונזערען דיכטער:

„ווען דיין שטארקער ארעם וויל,
שטעהען אלע רעדער שטיל".

„ובזרוע נטויה", — מיט אן אויסגעשטרעקטען ארעם כמה שנאמר, ווי אונזערע העלדישע פארקעמפער האבען אונז צוגערופען:

„האַלט הויך מיט אויסגעשטרעקטע הענד אונזער רויטע פאָהן פון סאָציאַליזם״!

ובמורא גדול — א מורא טהוט אָנפאַלען אויף די קאַפּיטאַליסטען, אז זיי דער זעהען, ווי די אַרבייטער אָרגאַניזירען זיך צום קאַמף פאַר זייער בעפרייאונג.

ובאותות זה המטה — אַרבייטער נעמט דעם שטעקען!

ובמופתים — זה הדם!... דאָס אונשולדיגע בלוט פון מיליאָנען אַרבייטער. וואָס ווערען צוקוועטשט הורך די מאַשינען, דער׳הרג׳עט ביי דער אַרבייט. אויסגעמאָרדט אין 4 מיט א האַלב־יעהריגען וועלט־קריעג. פאַר די אינטערעסען פון קאַפּיטאַל און אימפּעריאַליזם — שרייט צו די אַרבייטער: נעמט נקמה!

דם ואש ותמרות עשן!

הער־נאָט־טייפעל־קרייץ־מיליאָנען־האָגעל־דונער־וועטער! מיר מהען דאָך א מאָל בעפרייט ווערען!

און ווען מיר וועלען דאָס האָבען נעטהון, וועלען מיר אָנפאַנגען צו פיהלען, אז מיר זענען אויך מענשען. און מיר וועלען לעבען און אַרבייטען ווי פרייע מענשען, דער מענשליכער פערשטאַנד וועט אימער גובר זיין די נידריגע, טהירישע תאוות און מיר וועלען זינגען א נייעס, א פרעהליכעס ליעד. און די קאַפּיטאַליסטישע „חיה רעה״ וועלען מיר ברענגען פאַר א קרבן לכפר על כל עונותינו.

רצח,	משא	ומרור.
מאָרד	ליידען	און ביטערניש.

רצח, שהיו אבותינו אוכלים איש את רעהו. די הגדה וויל זאָגען, אז וואָס אונזערע אבות אבותינו האָבען פון אייביג אָן געגעסען איינער דעם אַנדערען האָבען ביטער נעקעמפט און זיך געריסען צוליעב הזנה, צוליעב פאַלשע דעות׳ צוליעב פוסטע זאַכען, און האָבען געמאָרדעט און פערגאָסען

בלוט יטים־ווייז, טוזען מיר אויך טהון. און די וועלט וועט נישט אנדערש ווערען: פאר־צייטען זענען געווען די ווינציגע די הערשער איבער די פיעלע. איין דעספאט האט געהאלטען פעלקער אונטער זיינע פיס. און אזוי וועט עס אימער בלייבען. ויקוד העם וישתחוו. דאס פאלק וועט זיך אימער ביינען און דרייען און בוקען.

משא, זו שאנו אוכלים איש את רעהו. און דעריבער זאגט ער, מוז דאס פאלק איצטער אויך ליידען, ווען מיר עסען איינער דעם אנדערן. ווייל אנדערש קאן דאס נישט זיין, שנאמר, ווייל אזוי איז עס געזאגט. אז ווען מען רייסט נישט און ווען מען ציפט נישט האט מען נישט. ולא יכלו להתמהמה, און מען טאר נישט מאכען צופיעל שהיות. וגם צדה לא עשו להם. אז נישט האט מען נישט וואס צו עסען.

מרור זה שאנו אוכלים — על שום מה? און דאס ביטערניס וואס מיר נעמען־איין איידער מיר ווערען אויפגעפרעסען. ווייסט איהר צוליעב וואס דאס איז? צוליעב דעם וואס מיר מוזען דורכפיהרען איבערמענשליכע ארבייט. את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, אלע ארבייט, וואס דאס פאלק מאכט איז אלץ איבערמענשליך, צו פיעל אויף א מאל, און אזא ארבייט שוואכט־אב דעם קערפער מיט דעם גייסט צוזאמען.

בכל דור ודור אין יעדען דור זענען געווען קלוגע און עהרליכע מענשען, וואס האבען דאס אלעס געזעהען און פערשטאנען, . און האבען דערקלעהרט, אז חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא. יעדער מענש מוז זיך אליין בעטראכטען דאס ער איז „ער", דאס ער איז א פערזאן, א מענש ווי יעדער אנדערער, מיט אלע רעכטע אויף די גענוסען פון לעבען ווי יעדער אנדערער. און איז געבוירען פון דער נאטור פריי צו לעבען און צו געניסען. און די פרייהייט טאר קיינער

פֿון איהם נישט אוועקריבען, וואָס א דור ווייטער, ווערט דער דאָזיגער הייליגער געדאַנק (געלויבט איז ער) אַלץ שטאַרקער און ברייטער. אין מיר האָפֿען איצטער, אַז ער, וועט אונז פֿיהרען לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו, אַז ער וועט אונז לערנען איינאָרדנען די וועלט, וועלכע ער האָט שוין אונזערע עלטערן פֿאַרנעשפּיגעלט. ער וועט אונז ערלעזען און מיר וועלען איינפֿיהרען א געזעלשאַפֿליכע אָרדנונג פֿון אמת'ן גליק און פֿרייהייט פֿאַר אַלע אַרבייטענדע מענשען.

(דעק צו די „משא" מיט די „מרור" ווען דו טראַכסט פֿון דער צוקונפֿט און זאָג):

לפיכך אנחנו חייבים, דעריבער זענען מיר מחויב צו בעשפּרעכען, צו דערקלעהרען, צו פֿערברייטען דעם גרויסען מענשליכען געדאַנק פֿון פֿרייהייט און פֿון גלייכהייט, און פֿון דעם אַלגעמיינעם רעכט צו לעבען און צו געניסען, ווייל נור ער אַליין איז אימשטאַנד אונז אַרויסצוציהען מעבדות לחרות פֿון שקלאַפֿעריי צו פֿרייהייט, מיגון לשמחה, פֿון טרויער צו פֿרייד, ומאבל ליום־טוב, פֿון יאָמער צו גוטע טעג ומאפילה לאור גדול, פֿון פֿינסטערני'ש צו א גרויסען ליכט, ומשעבוד לגאולה, פֿון אונטערוואָרפֿענהייט צו זעלבסטשטענדיגקייט, ונאמר לפניו שירה חדשה, און מיר וועלען איהם זינגען א נייעס ליעד, איין הערליכעס ליעד — הללויה!

הללויה! — לויבט איהם, איהר ערליכע לייט, פֿערעהרט זיין נאָמען — „פֿרייהייט"! דער נאָמען זאָל געבענטשט זיין פֿון איצט ביז אין אייביגקייט! פֿון מזרח ביז מערב זאָל געריהמט ווערען דער נאָמען „פֿרייהייט!" איבער אַלע פֿעלקער האָט זי זיך אויפֿגעהויבען, ביז צום הימעל האָט זי דערגרייכט. זי האָט דערגרייכט דעם הימעל און צוטריבען די געטער, האָט זיך אָראָבגעלאָזט אויף דער ערד און צעבראָכען די קייטען! זי הויבט אויף דעם עלענדען פֿון שטויב, דעם אָרימען פֿון

שמוץ רייסט זי ארויס! און שטעלט זיי גלייך מיט די איידעלע מיט די ערשטע פֿון דער נאציאן, די הויז־פֿרוי, די מוטער, די שקלאפֿין, זעצט זי גלייך מיט די זיהן. זי גענימט מענשליך גליק און פֿרעהט זיך — הללוהו!

בצאת העם ממצרים ווען א פֿאלק כאפט זיך ארויס פֿון דער ענגשאפֿט און קעמפֿט פֿאר זיין בעפֿרייאונג, ווען זיין רעכט איז זיין הייליגטום, און איין מענשליכעס בעוואוסטזיין בעהערשט איהם, דאן ברויזט עס אויף ווי דער ים בערג שפרינגען פֿאר אימה. וואלען ווערען איינגעזונקען. וואס ברויזט דו דען ים? וואס צעגיעסט איהר זיך ווילדע טייכען? וואס שפרינגט איהר בערג און ווארום פֿערזינקט איהר שטארקע וואלען? פֿאר דעם העלישער פֿון דער וועלט. פֿאר די שטארקע מאכט פֿון פֿאלק. וואס ווירקט און שאפֿט און צויבערט און בויעט פאלאצען פֿון שטיינער און, פֿון דער ערד ציהט עס ברויט!

ברוך אתה געלויבט ביזטו. הייליגער רעיון, וועלכער האט קיינמאל נישט אויפֿגעהערט צו וועקען דעם מענשען. ער זאל זיך אויפֿכאפען און אראבווארפֿען פֿון זיך די קייטען פֿון שאנד, פֿון ליידען און ערנידרינונג און וועלכער וועט אונז ענדליך ברענגען למועדים ולרגלים הבאים לקראתנו לשלום, צו גוטע און פֿרעהליכע צייטען, און מיר וועלען איהם דאנקען על גאולתנו ועל פדות נפשנו, פֿאר אונזערע קערפערליכע און גייסטיגע ערלעזונג. ברוך אתה, געלויבט ביזטו סאציאליזם, ערלעזער פֿון דער מענשהייט!

שפוך חמתך גיעס אראב דיין ווארימקייט אויף די פֿעלקער, וואס קענען דיך נאך נישט און אויף די נאציאנען, וואס האבען דיין נאמען נישט גערופֿען. זיי פֿרעסען זיך איינער דעם אנדערען און פֿערוויסטען זיך אליין. גיעס אראב

אויף זיי דיין ליכט, און דיין שטראהל זאל זיי ער־רייכען. פערטרייב די פינסטערניס און „פערניכטע די קנעכטשאפט!

לא לנו, לא לנו, נישט פאר אונז זענען אזעלכע געדאנקען! אזוי זאגט א געוויסער קלאס: מיר האבען א גאט אין הימעל און ער טהוט וואס ער וויל. ער ריכטעט איין די וועלט, און נאך זיין איינריכטונג מוזען מיר לעבען. עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם, זייערע געצען זענען אבער גאלד און זילבער, געשאפען פון מענשליכע הענד. דיזע לייט האבען אויגען און זעהען נישט. ווי דער אלטער ווערט אונטערגעבראָכען אונטער זייערע אבגעטער, זיי האבען אויערן און הערען נישט, ווי דער שטורם בלאזט. האבען מוחות און בעגרייפען נישט. דאס די נעטער מוזען פאלען, ווי אלע פריהערינע געמאכטע געטער, און צוזאמען מיט זיי וועלען אויך פאלען אלע, וואס פערטרויען אויף זיי — אלע, פאר וועמען גאלד און מיליטאריזם איז די איינציגע הילף און שוץ.

מן המצר — פון דער ענגשאפט, פון דער אונטערדריקונג הויבען זיך פעלקער אויף, זיי קעמפען און ווערען פריי. זענען זיי נור איינינ, דאן האבען זיי קיין מורא נישט. וואס קאן זיי ווער טהון? ווען זיי העלפען זיך אליין דאן צימערן דעספאטען! עס איז בעסער צו פערלאזען זיך אויף זיך אליין, אלס צו פערלאזען זיך אויף דעמאגאגען. עס איז בעסער צו שטיצען זיך אליין, אלס צו פערלאזען זיך אויף אריסטאקראטען. דאס לערנען יעצט די פעלקער און זיי קעמפען פאר פרייהייט. זייער שוץ און זייער פעסטונג. זייער מעכטינער ארעם איז הויך נעהויבען, דער ארעם פון פעלקער מהוט וואונדער. מיר ווילען נישט שטארבען. מיר ווילען לעבען און געניסען פון אונזער ארבייט! עפענט אונז שנעל די טויערן פון גליק, לאמיר אויך דארט פערווײלען! מיר זענען גענוג געפייניגט געווארען. עס מוז ענדליך אויך קומען די רעטונג!

אַרבייטער, אויפגעוואַכט! אַרבייטער, אויפגעוואַכט!
פּראָלעטאַריער, פאָרווערטס! פּראָלעטאַריער, פאָרווערטס!

ברוך הבא. ווילקאָמען זייט יעדערער, אין נאָמען פון
דער בעפרייאונג, ווער עס גיט אַ האַנד צו דער גוטער זאַך.

נעהט מיט דעם פאָרטשריט. ער איז גוט!
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
ער בעווייזט נאָר זעלטענע וואונדער
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
ער ברענגט ליכט אין דער פינסטערניש
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
ער צעברעכט די אייזערנע גראַטעס
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
ער צעשמעטערט די דעספּאָטען
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
און בעפרייט פון זיי די לענדער
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
און פערטיילט דאָס לאַנד צו פעלקער
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
צו פעלקער וואָס האָבען לאַנג געליטען
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
און גיט נאַהרונג צו אַלעמען גלייך —
זיין ווירקונג דויערט אייביג.
לויבט דעם ערלעזער, דעם פאָרטשריט.
זיין ווירקונג דויערט אייביג.

נשמת כל חי ורוח כל בשר. דו ביזט די זעעלע
פון אַלעם וואָס לעבט, דער הויך פון אַלע לייבער! דורך דיר
האַלט זיך אַלעס אין שטענדיגער ענטוויקלונג, אין פאָרטוועה-
רענדער ענדערונג, אין אייביגען גאַנג אויף דעם וועג צו דער

פֿאָלקאָמענהייט. דו האָסט קיין אָנפֿאַנג און האָסט קיין ענדע. דו בעהערשסט די נאַטור, די וועלט געהט נאָך דיינע געזעצען. אַלע בּוֹראִים געהען פֿאָרוועֹרטס נאָך דיר! דו ביסט אימער דאַ און הערסט קיין מאָל נישט אויף! דו וועקסט אויף פֿון שלאָף טוידטע אַטאָמען, שטעלסט זיי צוזאַמען צו לעבעדיגע מאַשינען, דו לאָזט זיי וואַקסען און געדייהען, און נאָכהער זיך ווידער אויפֿלעזען צו אונזיכטבאַרע אַטאָמען אין דעם וועלט־אַל! ווען אונזער מויל זאָל האָבען אַזוי פֿיעל רייד, ווי דער גרויסער ים וואַסער, און אונזער צונג ווערטער, ווי דער ים כוואַליעס און ווען אונזערע אויגען זאָלען אַלעס בעזעהען ווי די זון און די לבנה, וואָלטען מיר אויך נישט בעוויזען אויסצורעכענען איין מיליאָן־טייל פֿון די אַלע פֿערשיעדענע פֿאָרמען פֿון ענדערונג און ענטוויקלונג, וועלכע דו אַלמעכטיגער פֿאָרטשריט, ברענגסט הער־פֿאָר! דאָס זאָגען אַלע גלידער אין אונזער קערפּער, דאָס זאָגט די פֿענונפֿט פֿון אונזער מוח, און די צונג ביי אונז אין מויל, און דו ביזט עס, גרויסער פֿאָרטשריט, וועלכער האָט דעם מענשען אַרויפֿגעפֿיהרט אויף דעם ריכטיגען געדאַנק, דאָס די מענשהייט דאַרף זיך נישט נעגענזייטיג בעקעמפֿען און פֿער־צעהרען, זאָנדערען מיט פֿעראייניגטע קרעפֿטען זוכען איהר גליק אין די רייכע אוצרות פֿון דער נאַטור. מציל עני מחזק ממנו, ועני ואביון מגוזלו, דו רעטעסט דעם שוואַכען פֿון די קלאָהען פֿון דעם שטאַרקען און דעם פּראָלעטאַריאַט פֿון קאַפּי־טאַל, וועלכער בעראַבעזוועט איהם!

ובכן ויהי בחשבת לילה

(די רעוואָלוציאָנערע ווירקונג האָט נישט אויפֿגעהערט אין דער פֿינסטערער נאַכט).

אַז רוב נסים הפלאת בלילה, פֿיעל וואונדער האָסטו בעוויזען, גרויסער פֿאָרטשריט, דורך די פֿינסטערע נעכט, דורך

די נאַכט פֿון תוהו־ובוהו האָסטו אַרויסגעצויבערט אַ וועלט. דורך די נאַכט, וועלכע האָט געהערשט אין קאָפּ פֿון דעם אור־מענשען האָסטו אַרויסגעצויבערט פֿערנונפֿט אין ליכט, דורך דער נאַכט פֿון אַלטערטום האָסטו הערפֿאָרגעבראַכט ציוויליזאַציע און וויסענשאַפֿט, דורך די נעכט פֿון קנעכטשאַפֿט און פֿעלקער־מאָרד האָסטו הערפֿאָרגערופֿען די רעטערין, די רעוואָלוציע! קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה, עס נעהנטערט זיך איצטער אַ טאָג, אַ שרעקליכער טאָג, אין וועלכען טאָג מיט נאַכט וועלען קעמפֿען פֿירכטערליך, און פֿון דער איצטיגער קאַפּי־טאַליסטישער שקלאַפֿעריי וועט דער אונערמידליכער פֿאָרטשריט בעשאַפֿען די פֿרייהייט פֿון די אַרבייטענדע מאַסען!

ובכן ואמרתם שבת רצה

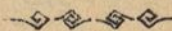
און דאַן נאָך דער סאָציאַלער רעוואָלוציע וועט מען זאָגען, צו דער געגענזייטיגער מענשען־מאָרד האָט אויפֿגעהערט.

אומץ גבורותיו — זיינע הערשאַפֿט וועט דאָס אַרביי־טער פֿאָלק אויסשפּרייטען איבער אַלעם, וואָס מאַכט דאָס לעבען ווערט צו לעבען.

כי לו נאה, כי לו יאה,

ווייל פֿאַר איהם פּאַסט עס, איהם געהערט עס.

אדיר במלוכה, מעכטיג אין דער פֿערוואַלטונג פֿון אַלגעמיינעם וואוילשטאַנד; בחור כהלכה, געוועהלט ווי עס געהערט צו זיין, דורך דעם אַלגעמיינעם ווילען פֿון פֿאָלק, וועלען די ריכטיגע פֿערטרעטער פֿון פֿאָלק רעגולירען אַלע געשעפֿטען פֿון דעם פֿאָלק. גדודיו יאמרו לו. די גרויסע מאַסען וועלען זאָגען צו דיזער פֿערוואַלטונג לך כי לך, לך אף לך, לך הממשלה, כי לו נאה כי לו יאה! דעם פֿאָלק געהערט עס. פֿאַר דעם פֿאָלק פּאַסט עס!

אחד מי יודע.

אײנס װער װײסט? אײנס װײס איך: אײן מענשהײט איז דא אויף דער װעלט.

צװײ װער װײסט? צװײ װײס איך: אויף צװײ טײלען איז די מענשהײט געטײלט: אָרים און רײך.

דרײ װער װײסט? דרײ װײס איך: קריסטליכע דרײ־אײניקײט פערפינסטערט די װעלט.

פיער װער װײסט? פיער װײס איך: קאפיטאליזם, מיליטאריזם, רעליגיע און רעגירונג פערקנעכטען דעם ארבײטער־קלאס.

פינף װער װײסט? פינף װײס איך: אלע פינף װעלט־טײלען בעהערשט דאָס קאפיטאל.

זעקס װער װײסט? זעקס װײס איך: זעקס טאָג אין דער װאך װערט דער אַרבײטער פערשװארצט.

זיבען װער װײסט? זיבען װײס איך: זיבען טאָג יום־טוב אין װאָך צעהלט דער נגיר.

אכט װער װײסט? אכט װײס איך: פון אכט טאָג א יונגעלע לײדט שוין פון רעליגיאָן.

נײן װער װײסט? נײן װײס איך: נײן מאָנאט אום צו אַרבײטען — דרײ מאָנאט בײדן טוידט.

צעהן װער װײסט? צעהן װײס איך: פון צעהן געבאָט איז געװאָרען א תרײג.

עלף װער װײסט? עלף װײס איך: עלף ברידער־העגדלער קאָנען נור רבנים און בטלנים פערגלײכען מיט עלף שטערען.

צװעלף װער װײסט? צװעלף װײס איך: צװעלף לעבער איז דאָ אין א טוץ בײגעל. און דאָס איז כנגד די צװעלף שבטים.

דרײצעהן װער װײסט? דרײצעהן װײס איך: אויף דרײצעהן טױזענד כפרות טויג די קאפיטאַליסטישע געזעלשאפטסאָרדנונג!

חד עבדיה — איין ארבייטער.

חד עובדיה, חד עובדיה — איין ארבייטער, דזבין — וועלכען האָט געקויפט. אבא מבטרא — מיין טאַטע דער מייסטער, בתרי זוזי — פאַר צוויי גילדען, חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא — און ער איז געקומען, בטלן — אַ ליידינ־געהער ואכל און ער האָט פערדרעננט דעם ארבייטער וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפט פאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא חנוני — און איז געקומען דער קרעמער און האָט אַרויסגעשטופט דעם ליידינ־געהער, וואָס האָט פערדרעננט דעם אַרבייטער, וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפט פאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא מלוה — און איז געקומען דער וואוכערע־ און האָט איינגעשלונגען דעם קרעמער, וואָס האָט אַרויסגעשטופט דעם ליידינ־געהער, וואָס האָט פערדרעננט דעם אַרבייטער, וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפט פאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא בנקירא — און איז געקומען דער באַנקיר און האָט אויפגעפרעסען דעם וואוכערער, וואָס האָט איינגעשלונגען דעם קרעמער, וואָס האָט אַרויסגעשטופט דעם ליידינ־געהער, וואָס האָט פערדרעננט דעם אַרבייטער, וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפט פאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא בנקרוטא — און איז געקומען אַ באַנקראָט און האָט פערניכטעט דעם באַנקיר, וואָס האָט אויפגעפרעסען דעם וואוכע־רער, וואָס האָט איינגעשלונגען דעם קרעמער וואָס האָט פער־דרעננט דעם אַרבייטער, וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפט פאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא קריזיתא — און איז געקומען א קריזיס און האָט פֿערבּרענט דעם באַנקראָט וואָס האָט פֿערניכטעט דעם באַנקיר, וואָס האָט אויפֿגעפֿרעסען דעם וואוכערער, וואָס האָט איינגעשלונגען דעם קרעמער, וואָס האָט פֿערדרענגט דעם אַרבּייטער, וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפֿט פֿאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא הריוולוציא הגדולה — און איז געקומען די סאַציאַלע רעוואָלוציע און האָט געקוילעט דעם קריזיס, וואָס האָט פֿערבּרענט דעם באַנקראָט, וואָס האָט פֿערניכטעט דעם באַנקיר, וואָס האָט אויפֿגעפֿרעסען דעם וואוכערער, וואָס האָט איינגעשלונגען דעם קרעמער, וואָס האָט פֿערדרענגט דעם אַרבּייטער, וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפֿט פֿאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

ואתא הסאָציאַליזם ברוך הוא — און איז געקומען דער סאָציאַליזם — געבּענשט זאָל ער זיין — און האָט געמאַכט אַ סוף צו דער רעוואָלוציע, וואָס האָט געקוילעט דעם קריזיס, וואָס פֿערבּרענט דעם באַנק־ראָט, וואָס האָט פֿערניכטעט דעם באַנקיר, וואָס האָט אויפֿגעפֿרעסען דעם וואוכערער, וואָס האָט איינגעשלונגען דעם קרעמער, וואָס האָט אַרויסגעשטופּט דעם ליידיג־געהער, וואָס האָט פֿערדרענגט דעם אַרבּייטער, וועמען מיין טאַטע דער מייסטער האָט געקויפֿט פֿאַר צוויי גולדען — חד עובדיה, חד עובדיה.

פירושים זענען מעהר נישט נויטיג און ווער ס'פערשטעהט נישט, דעם וועט שוין גאר נישט העלפען. ובכן ובא לעולם הסאציאליזם הגואל במהרה בימינו אמן!

